

Спеціалізованій вченій раді Д 26.883.01
Університету банківської справи
Національного банку України (м. Київ)

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
Білонога Артема Петровича
на тему «Пенсійне страхування як джерело інвестицій в економіку
України», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

*Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими
програмами, планами і темами*

Важливим показником економічного та соціального розвитку держави є рівень пенсійного забезпечення та ефективність трансформації заощаджень через пенсійну систему в інвестиції. В країнах з розвинутою ринковою економікою кошти, акумульовані пенсійною системою, виступають важливим інвестиційним ресурсом в економіку держави. В Україні ситуація значно відрізняється. В сучасних умовах проблема формування ефективної вітчизняної пенсійної системи стає однією з найгостріших, як з огляду на соціальну незахищеність пенсіонерів, так і з точки зору необхідності забезпечення національної економіки «довгими» інвестиційними ресурсами. Так головною метою реформування пенсійної системи є забезпечення належного рівня життя людей похилого віку на засадах соціальної справедливості, гармонізації відносин між поколіннями та сприяння економічному зростанню держави.

Зазначене обумовлює необхідність дослідження і поглиблення теоретико-методологічних засад пенсійного страхування та розробки методичних підходів і практичних рекомендацій щодо підвищення його ефективності в Україні як джерела інвестиційного ресурсу для розвитку національної економіки.

Дисертація пов'язана з науково-дослідною роботою кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки Львівського навчально-наукового інституту

ДВНЗ «Університет банківської справи» «Сучасні напрями та механізми модернізації фінансової системи України» (номер державної реєстрації 0115U002173). Внесок автора полягає у виявленні закономірностей і особливостей функціонування зарубіжних пенсійних систем та формування фінансового потенціалу програм пенсійного страхування, розробленні пропозицій з використання коштів пенсійного страхування як джерела довгострокових інвестицій в економіку України (в т.ч. на фінансування національних інфраструктурних проектів).

Ступінь обґрунтованості та новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації є достатньо аргументованими, що підтверджується проведеними узагальненнями й аналізом значної кількості наукових робіт вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів з питань розвитку пенсійних відносин та формування пенсійних ресурсів, а також фактичними матеріалами та відповідними розрахунками.

Матеріали дисертації було оприлюднено на 6-ти міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях з широкою географією проведення.

Наукова значущість, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів та рекомендацій підтверджується можливістю широкого застосування розроблених у дисертації методичних підходів як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності органів державної влади та інституцій пенсійної системи України, що підтверджується відповідними довідками про впровадження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретико-методологічних засад та розробці методичних підходів і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності пенсійного страхування в Україні як джерела інвестиційного ресурсу для розвитку національної економіки.

Винесені на захист пункти наукової новизни дисертаційної роботи

відзначаються цілісністю та комплексністю підходу до досліджуваної проблеми і характеризують автора як кваліфікованого науковця, здатного вирішувати складні наукові задачі.

Наукові результати, що відображають наукову новизну проведеного дослідження, є підтвердженням особистого внеску здобувача в розробку досліджуваної проблеми.

Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих працях та авторефераті

Основні положення дисертації, які повністю висвітлюють результати дослідження, викладено у 12 наукових працях, у тому числі: 4 статті – у наукових фахових виданнях, 1 – у зарубіжному виданні, 1 – у науковому фаховому виданні України, що зареєстроване у міжнародних наукометричних базах та 6 публікацій в інших виданнях. У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий внесок дисертанта відображено повною мірою.

Кількість, обсяг та зміст опублікованих наукових праць відповідає встановленим вимогам щодо публікації основного змісту та наукових результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Автореферат повністю передає основні положення дисертації і не містить інформації, яка не була розглянута в роботі.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

У вступі чітко обґрунтовано актуальність проблеми, науково коректно сформульовано мету, яка корелює з темою, та конкретизується у завданнях, визначено об'єкт та предмет роботи. Логічно окреслено систему використаних в роботі дослідницьких методів.

У першому розділі дисертаційної роботи, автор досліджує поняття «пенсійне забезпечення» та «пенсійне страхування», що дає йому можливість сформулювати власне бачення щодо співвідношення цих дефініції (с. 15-17).

Дисертантом удосконалено зміст поняття «пенсійне страхування», яке на відміну від існуючих, сформульовано з огляду на трансформацію накопичених пенсійних активів в інвестиційний ресурс, що ґрунтується на страхових засадах, з метою подальшої виплати страхового відшкодування, яке включатиме інвестиційний дохід (с.18-26).

Автором удосконалено підходи до класифікації різновидів пенсійного страхування з огляду на виокремлення, поряд з загальновідомими, таких класифікаційних ознак, як система пенсійного забезпечення, залежність від бюджетних коштів (автономність), страхувальники, схема страхування, підстава для страхування, об'єкт страхування, вид платежів, інвестиційний ризик (с. 26-27), що сприятиме повнішому виявленню специфіки прояву пенсійного страхування, а відтак підвищенню обґрунтованості управлінських рішень у цій сфері.

Належну увагу автор приділяє дослідженню принципів організації пенсійного страхування (с. 27-31).

Автором визначено місце страхових компаній та недержавних пенсійних фондів в інституційній структурі інвестиційного ринку та в системі недержавного пенсійного забезпечення (с. 38-43) та наведено його схематичне представлення (с. 38-39).

Заслуговує на увагу, розроблена автором та представлена у вигляді рисунку, схема трансформації заощаджень через систему недержавного пенсійного забезпечення у інвестиції (с. 42).

Автором удосконалено зміст поняття «інвестиційний потенціал пенсійного страхування» з позиції врахування сукупності наявних і потенційно можливих інвестиційних ресурсів та репутаційних капіталів його інститутів, а також умов і специфічних особливостей їх використання (с.47-48), а також визначено чинники, що впливають на формування і реалізацію інвестиційного потенціалу (с.53-58).

У другому розділі дисертаційної роботи автором досить логічно досліджено розвиток пенсійного страхування як складової пенсійної системи

України та особливості трансформації пенсійних активів в інвестиції, а саме:

- На основі аналізу розвитку пенсійної системи України (с. 63-77) здійснено періодизацію її становлення (с. 77-78).

- Проведено аналіз основних показників функціонування першого рівня пенсійної системи України і встановлено, що він не в змозі акумулювати інвестиційний ресурс з огляду на хронічний дефіцит бюджету Пенсійного фонду (с. 80-82).

- Проаналізовано основні показники розвитку недержавного пенсійного страхування (с. 83-90) та трансформацію пенсійних активів в інвестиції (с. 90-99).

- Визначено фактори, що впливають на трансформацію заощаджень домогосподарств в інвестиції (с. 103-108) та здійснено оцінку такої трансформації через пенсійне страхування шляхом аналізу інвестиційної активності його учасників (с. 109-113).

- Виявлено проблеми, які перешкоджають ефективному розвитку недержавного пенсійного страхування (с. 115-116).

У третьому розділі автором досліджено шляхи підвищення ефективності пенсійного страхування як механізму залучення інвестицій в економіку України.

Важливим результатом дисертаційного дослідження є обґрунтування пропозицій щодо удосконалення пенсійного страхування, зокрема через недержавні пенсійні фонди, з метою підвищення ефективності використання його як механізму залучення інвестицій в економіку України (с.120-132).

Досить своєчасно автор приділяє увагу визначенню шляхів удосконалення функціонування страхових компаній в системі недержавного пенсійного забезпечення (с. 132-138). Заслуговує позитивної оцінки виокремлення автором двох груп факторів, які впливають на інвестиційний потенціал страхової компанії (с.139-141).

Слід також позитивно відзначити обґрунтовані дисертантом пропозиції щодо заходів державної політики, спрямованих на розвиток пенсійного

страхування та залучення через нього інвестицій в економіку України (с.143-145).

Викликає інтерес представлений автором схематично процес активізації інвестиційної діяльності домогосподарств через механізм недержавного пенсійного забезпечення (с.151-152).

Автором удосконалено наукові підходи до застосування інструментів, форм і методів трансформації заощаджень населення в інвестиції через механізм добровільного пенсійного страхування, що забезпечуватиме капіталізацію частини доходів домашніх господарств та сприятиме їхньому збереженню і зростанню (с. 154-158).

Завершується робота досить розгорнутими висновками, які впливають зі змісту роботи, є логічними, слугують віддзеркаленням основних результатів дисертаційної роботи.

Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можемо дійти висновку, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Значення дослідження для науки та практики, шляхи використання результатів

Практична значимість результатів дослідження визначається аргументованими висновками та практичними рекомендаціями щодо підвищення ефективності пенсійного страхування в Україні як джерела інвестиційного ресурсу для розвитку національної економіки, які можуть бути використані органами державної влади для вдосконалення систем регулювання і нагляду; недержавними пенсійними фондами та страховими компаніями в їхній практичній діяльності; науковцями при дослідженні різноманітних аспектів пенсійного страхування.

Позитивно слід відзначити той факт, що практичне використання конкретних пропозицій та рекомендацій автора підтверджено чотирма довідками про впровадження результатів наукового дослідження у практичній

діяльності фінансових установ, органів управління та у навчальному процесі.

Практичну цінність у дисертації визначає те, що подані рекомендації стосовно трансформації заощаджень домогосподарств через механізм пенсійного страхування в інвестиційний капітал знайшли застосування в роботі Корпоративного недержавного пенсійного фонду Національного банку України (довідка №75-010/14595 від 04.04.2014 р.).

Висновки та рекомендації щодо напрямів удосконалення функціонування системи, зокрема щодо запровадження пільгового оподаткування частини доходів/прибутків, які спрямовуються в систему недержавного пенсійного забезпечення, були використані у роботі Міністерства Фінансів України (довідка №11000-07/1494 від 20.11.2014 р.).

Запропоновані в дисертації науково-методичні підходи до оцінки інвестиційних ресурсів пенсійного страхування в Україні та трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиційний ресурс (за допомогою механізмів пенсійного страхування) були використані Національним рейтинговим агентством «РЮРІК» (довідка №3/10-09-14 від 10.09.2014 р.).

Окремі положення та висновки дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Інституту банківських технологій та бізнесу ДВНЗ «Університет банківської справи» при проведенні лекційних та практичних занять з дисциплін: «Глобальна економіка» (теми: «Цивілізаційні виміри глобальних економічних процесів», «Регулятивні механізми глобальної економіки», «Міжнародні стратегії глобалізації») та «Пенсійна система» (довідка №13-012/2190 від 15.06.2015 р.).

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних Білоногом Артемом Петровичем результатів, слід зазначити про деякі дискусійні положення, недоліки та зауваження, що мають місце в дисертаційній роботі, а саме:

1. У пункті 1.3 автор слушно наводить показники кількісного виміру

інвестиційного потенціалу пенсійного страхування. однак, на нашу думку, у розділі 2 доцільно було б здійснити оцінку інвестиційного потенціалу пенсійного страхування в Україні за визначеними показниками, що посилює б дане дослідження.

2. У пункті 2.1 автор досліджує становлення пенсійної системи України, однак, на нашу думку, доцільно було б більше уваги приділити дослідженню нормативно-правового забезпечення недержавного пенсійного страхування в контексті формування і реалізації його інвестиційного потенціалу.

3. Автор логічно висловлює пропозицію щодо створення фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя (с.144). На нашу думку, доцільно було б більше уваги приділити дослідженню даного питання та обґрунтувати алгоритм функціонування цього фонду.

4. У пункті 3.1. на с. 125 автор зазначає, що «доцільно ухвалити Стратегію розвитку недержавного пенсійного забезпечення», а в пункті 3.2. на с. 137, що «доцільно ухвалити Концепцію розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні на період до 2020 року». Дані твердження потребують уточнення, зокрема: потрібно узгодити дані пропозиції між собою та уточнити призначення і основні положення кожного документу.

5. У дисертації автор використовує різне скорочення назви «Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг»: «Нацкомфінпослуг» (зокрема, с. 91) та «Нацфінпослуг» (зокрема, с.147, с.148). Доцільно по всій роботі вживати термін «Нацкомфінпослуг».

Проте зазначені недоліки в цілому не знижують високої позитивної оцінки дисертації Білонога А.П. і можуть бути враховані автором у подальшій науково-практичній діяльності.

Загальна оцінка дисертації

Дисертація Білонога Артема Петровича на тему «Пенсійне страхування як джерело інвестицій в економіку України» є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, містить раніше не захищені

наукові положення та нові науково-обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що у сукупності вирішують важливе наукове завдання – поглиблення теоретико-методологічних засад та розробка методичних підходів і практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності пенсійного страхування в Україні як джерела інвестиційного ресурсу для розвитку національної економіки.

Зміст роботи повною мірою відображений у опублікованих наукових працях здобувача. Положення висновки і рекомендації, які сформовані в дисертації, достовірні та достатньо обґрунтовані.

Робота відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, що висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор, Білоног Артем Петрович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри страхування

та ризик-менеджменту

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Н.В.Приказюк

